

Задовго до виникнення художньої літератури розпочало своє побутування інше словесне мистецтво — усна народна творчість, або фольклор¹.

На відміну від літературного твору, який має визначене авторство, фольклор — це творчість анонімна. Нерідко траплялося так, що пісню складав один народний співець, орієнтуючись на культурні потреби певного кола слухачів. Передаючись з уст в уста та зазнаючи змін, ця пісня із часом утрачала авторство, стаючи надбанням колективної пам'яті.

Лише в поодиноких випадках народна пам'ять зберегла імена авторів. Приміром, декілька пісень XVII століття приписують легендарній поетесі Марусі Чурай.

Усна народна творчість — важлива частина національної культури. Для багатьох письменників і читачів вона стала джерелом пізнання історії народу, його суспільної свідомості, моралі, естетичних уявлень. Важко переоцінити пізнавальне та виховне значення народної словесності, яка є яскравою та своєрідною версією духовної історії народу.

Україна і світ

«Українці дуже багаті, може, найбагатші поміж усіма слов'янами різнобарвними народними піснями. Вони не мудрують, складаючи свої пісні; у них пісні виростають самі, як квіти на полях зелених, і їх така кількість, якою не може похвалитися жоден народ у світі».

*Павел Йозеф Шафарик,
видатний словацький і чеський науковець і поет*

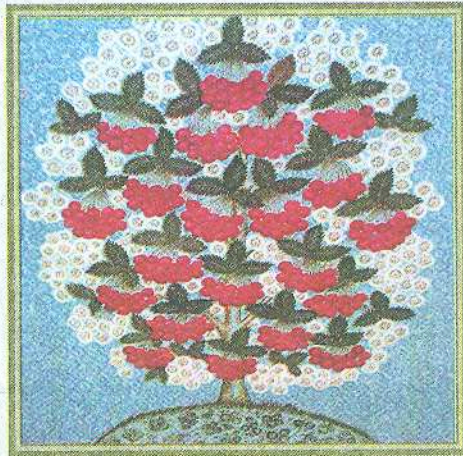
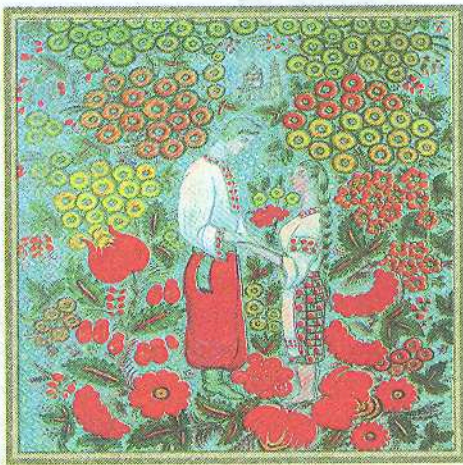
Опрацюємо прочитане

1. Що таке усна народна творчість?
2. Що є спільного між фольклором і літературою?
3. Чим усна народна творчість відрізняється від літератури?
4. Чому фольклор — творчість анонімна?
5. У чому цінність фольклору? Чому його треба вивчати?

Ділимося читацьким досвідом

6. Які народні пісні ви знаєте?
7. Які образи народних пісень вам запам'яталися?
8. У яких відомих літературних творах ви помічали вплив фольклору?

¹ Фольклор — у перекладі з англійської мови означає «народні знання, народна мудрість».

Легенда про Петриківську вишню (Ф. Панко, 1983)

Порівнюємо твори різних видів мистецтва

9. Український майстер народного декоративного розпису та народної декоративної графіки Федір Савович Панко створив серію картин «Легенда про Петриківську вишню». Розгляньте репродукції картин художника. Які відомі з народних пісень образи постають на картинах? Які образи-символи створив художник? Як вони допомагають розкрити художній задум автора картин?

Готуємо проект

10. Зберіть матеріали про найбільш відомих виконавців українських народних пісень. Підготуйте про них мультимедійну презентацію.

Українські історичні пісні

Справжнім поетичним літописом життя українців є історичні пісні. Вони виникли ще в XV столітті в часи боротьби проти турецько-татарської навали й побутували впродовж кількох наступних століть. Уперше визначення «історична пісня» до українських народних пісень ужив відомий письменник Микола Гоголь. Він був переконаний, що коли майстер слова звернеться до цих пісень, то «історія народу розкриється перед ним у ясній величі».

Історичні пісні — це ліро-епічні фольклорні твори про дійсні події або видатних осіб з української минувшини.

Як правило, в основу окремої історичної пісні покладено драматичну ситуацію, що відбиває загальний характер

певної епохи. В історичних піснях даються засновані на принципах народної моралі характеристики відомих особистостей, висловлюється критичний, оціночний погляд на суспільні процеси.

У своїй художній організації історичні пісні поєднують епічний, тобто розповідний елемент (наявність сюжету) із ліричним, емоційно-забарвленим. Вони поділяються на строфи, частіше із чотирьох, рідше — із двох рядків, а кожен рядок має однакову кількість складів. Інакше кажучи, історичним пісням властиві строфічна будова й рівноскладовість.

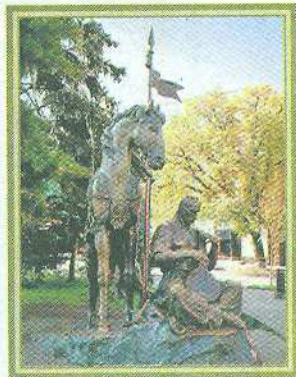
Козак-бандурист
(невідомий художник, початок XIX ст.)

Козак Мамай
(А. Горська, 1960-ті)

Тематично більшість історичних пісень пов'язані з боротьбою українського народу із зовнішніми ворогами (наприклад, «Зажурилась Україна», «Та, ой, як крикнув же козак Сірко») та з виступами проти національної та соціальної несправедливості (наприклад, «Ой Морозе, Морозенку», «Максим козак Залізняк», «Чи не той то Хміль», «За Сибіром сонце сходить»).

Історичні пісні відіграють помітну роль у становленні національної самосвідомості українців. Вони передають героїчний досвід, утверджують у колективній пам'яті уявлення про спільну історичну долю. Ці твори впливали та продовжують впливати на розвиток художньої літератури, надихаючи письменників на творче осмислення доленосних подій минулого.

Пам'ятник козаку
Мамаю на майдані
Незалежності в Києві
(В. і М. Зноби, 2001)

Актуальна цитата

«Народні пісні для України — все: і поезія, й історія, і батьківська могила... Історик не повинен шукати в них вказання дня і числа битви або точного пояснення місця ... Але коли він захоче пізнати справжній побут, стихії характеру, всі найтонші відтінки почуттів, хвилювань, страждань, радощів описуваного народу, коли захоче випитати дух минулого віку, загальний характер усього цілого й окремо кожного часткового, тоді він буде задоволений цілком...»

Микола Гоголь

Опрацюємо прочитане

1. Коли виникли історичні пісні?
2. Про кого або про що розповідається в українських історичних піснях?
3. Чому історичні пісні визначають як ліро-епічні твори?
4. Яка будова властива історичним пісням?
5. Визначте основну тематику історичних пісень.
6. Чому історичні пісні називають поетичним літописом життя українців?

Ділимося читацьким досвідом

7. Які видатні українці минулого вам відомі? Про яких легендарних українців ви дізналися з літературних творів?
8. Що ви знаєте про українських козаків та їхні подвиги?
9. Як ви розумієте поняття «народна мораль»?
10. На interactive.ranok.com.ua знайдіть літературний огляд «Українські історичні пісні». Поміркуйте, що приваблює автора огляду в історичних піснях нашого народу.